

Rausjødalen meieri

Meieribrukets barndom i Nord-Trøndelag:

By gård ga melken meierimessig behandling allerede før 1860

Da det ble sendt tre vog smør fra Rannem til Fredrikstad — Sveitseren Jacob Schärer og hans store pionerarbeid

MEIERIBRUKET her i landet er ikke av noen gammel dato. Det første meieri i landet, Rausjødalens setermeieri i Tolga kunne for et år siden feire sitt 100 års jubileum og omtrent fra samme tidsrom kan en spore de første organiserte meieritiltak også i Nord-Trøndelag.

Under en økonomisk krise i 60-årene da frihandelsideene ensidig ble gjort gjeldende i vår landbrukspolitikk, tapte jordbruksnæringa et hvert effektivt tollvern og da Svartehavsruken ble kastet inn over landet ble prisene trykket sterkt, og det ble tilbakegang i kornavlén.

For å rette opp noe måtte bønderne vie husdyrbruket større oppmerksomhet. Det ble lagt vekk på bedre stell, en sterkere foring og bedre husdyrraser.

Resultatet ble at det ble gått over fra ensidig korndyrking til ensidig husdyrhold. Det ble da meieribruket som reddet situasjonen.

Som nevnt ble det første meieri grunnlagt i Tolga i 1855 for produksjon av schweiserost og mysost.

Ti år seinere ble de danske herregårdsmeieriene kjent og i 1866 ble den første meieriskole i landet opprettet på Ellingård i Onsøy etter initiativ av Selskapet for Norges Vel.

I begynnelsen av 1870-årene kom meieridrifta til Nord-Trøndelag. I 1867 ble det på Reinskloster opprettet meieriskole for utdanning av meiersker og i 1871 fikk Nord-Trøndelag det første meieri, nemlig Skogn. Så kom meieriene tett på

Jacob Schärer

hverandre : Ytterøen ysteri i 1872, Ekne meieri 1874, Asen meieri 1876 og Steinkjer, Hustad og Sundnæs meieri i 1877. De ti år som fulgte etter ble startår for de aller fleste meierier som i dag er i drift i fylket.

— — —
På By gård var det imidlertid et ysteri i drift før 1860 under ledelse av sveiseren Hubert som arbeidet der som yster til 1868.

Også på andre storgårder hadde melken allerede på den tid fått meierimessig behandling. Det heter såleis at fra Rannem ble det en gang sendt 3 vog (54 kg) smør til Fredrikstad etter ordre ved en frk. Bodum.

Selv om By gård i den tid var et mønsterbruk jordbruksmessig, så må en også slutte den ting at gårdene ellers omkring i fylket fulgte opp mot By gård i drift.

Fra 1953 foreligger det en beretning fra fylkets første landbrukskolestyret Jacob von der Lippe Hansen som gir et godt bilde av driften. Han forteller at eiendommen er på 1500 mæling dyrka jord, hvorav 200 mæling ble brukt av husmennene, 150 mæling av forvalteren, 50 mæling til kjøkkenhage. Resten 1100 mæling ble så brukt av landbruksskolen. Besetningen varierte mellom 20—30 hester, 100—120 kyr, 10—15 griser og 20—40 småfe.

Det heter i beretningen at skottlendere i flere år har forestått åkerbruket og utvidet arealet betydelig og foretatt grøfting. For å opphjelpe febestanden var innført «irsk rase» til kryssing. Denne rase utmerket seg ved størrelse og kjøtt rikdom. Til hestavlens fremme holdtes to avlshingster — en av arabisk og en av gudbrandsdalsrase. Til svineavlens fremme var anskaffet «athaheitiske» svin og til fremme av sauavlen 2 par ekte Leicestersauer fra Skotland.

Von der Lippe Hansen gir en malende beskrivelse av eiendommen og sier bl. a.: Vil man Nordenfjells se noe stort og skjønt «hvor Natur og Kunst har gått Hånd i Hånd — da reis til By».

Det var sveitsere som var de første meieribestyrere, og i Nord-Trøndelag står Jacob Schærer som var født i Schønnenberg i Sveits i 1844. Han kom til Norge i 1865 som vandrelærer i fjøs og melkestall og virket som sådan til 1869 da han ble meieribestyrer. Han sto i spissen for det første meieriet i Skogn og var første bestyrer ved Steinkjer meieri, seinere var han ved en rekke meierier bl. a. Inderøy inntil han slutta i 1904. Han bygde seg da en vakker heim på Sundsneset på Inderøy hvor han døde i 1916, 72 år gammel.

Schærer måtte elske å være banebryter for meieribruket, for så snart han hadde fått et meieri godt i gang, sluttet han for å begynne forfra ved et annet. Det er vanskelig å vurdere den store innsatsen han gjorde i de første år av meieribruket her i Nord-Trøndelag.

Til å begynne med ble det satt i gang små meierier i nesten hver grend. Ofte var det ikke større enn at det holdt til i kjelleren på en gård. Den aller første tid ble melka håndskummet. Seinere fikk en separator, men både den og kjerren ble dratt ved håndkraft og det gikk atskillige år før en fikk dampmaskiner til drift. Først i 1886 fikk såleis Steinkjer Meieri den første dampmaskine for drift av maskinene.

Det viste seg imidlertid nok så fort at de mange små meierier ikke klarte seg. Driftsutgiftene ble for store i forhold til melkmengda, dette sammen med den kommunikasjonsmessige utvikling som muligjorde lengere transport av melka førte til at de små meierier ble avviklet etter hvert og en fikk større sentralmeierier. Særlig ble mange småmeierier lagt ned først i 1920-årene.